

УДК 330.34

Трансформація національної економіки в глобальному вимірі

Рехтета О.М.

кандидат економічних наук,
доцент кафедри МЕВ та економіки
Миколаївського національного університету імені В.О. Сухомлинського

Рехтета І.І.

аспірантка кафедри МЕВ та економіки
Миколаївського національного університету імені В.О. Сухомлинського

У статті означено особливості розвитку національної економіки в глобалізованому середовищі. Виокремлено фактори випереджального розвитку в сучасному конкурентному середовищі. Розглянуто переваги інноваційного шляху розвитку та використання наукового потенціалу.

Ключові слова: інноваційна інфраструктура, національна економіка, глобалізація, науково-технологічна сфера.

Рехтета А.Н., Рехтета І.І. ТРАНСФОРМАЦИЯ НАЦИОНАЛЬНОЙ ЭКОНОМИКИ В ГЛОБАЛИЗАЦИОННОМ АСПЕКТЕ

В статье рассмотрены особенности развития национальной экономики в глобальной среде. Выделены факторы опережающего развития в современной конкурентной среде. Рассмотрены преимущества инновационного пути развития и использования научного потенциала.

Ключевые слова: инновационная инфраструктура, национальная экономика, глобализация, научно-технологическая сфера.

Rekhteta O.M., Rekhteta I.I. TRANSFORMATION OF THE NATIONAL ECONOMY IN THE GLOBAL DIMENSION

The article describes the peculiarities of the development of the national economy in a globalized environment. The factors of advanced development in the modern competitive environment are singled out. The advantages of innovative way of development and use of scientific potential are considered.

Keywords: innovation infrastructure, national economy, globalization, scientific and technological sphere.

Постановка проблеми. Пришвидшення процесу світової глобалізації співпало з початком кардинальних зрушень та змін в українській економіці та суспільстві. Від того, наскільки швидко та успішно наша держава зможе вирішити проблеми, пов'язані із формуванням якісно нових економічної, фінансової та інноваційної систем, наскільки якісно ці системи будуть обслуговувати вимоги ринку, що зумовлені процесами глобалізації, залежить як місце України у світовому співтоваристві, так і якість життя кожного її громадянина.

Масштаби та структура позицій України на світовому ринку відображають сьогоденний стан її економіки. Низький економічний потенціал, з точки зору сучасних критеріїв, підштовхує країну до інтенсифікації міжнародного обміну, а низький рівень техніко-економічного розвитку стримує її включення в міжнародну торгівлю [1].

Аналіз останніх досліджень. Розв'язанню зазначених теоретичних і практичних проблем присвячені роботи багатьох учених-еконо-

містів, наприклад, Баула О.В., Кірієнко О.М., Дука А., Клименко І.В., Яковенко Р.В., Чернега А.М. та інших

Формулювання цілей статті. Можна значно прискорити створення передумов для ефективної міжнародної інтеграції національної економіки шляхом концентрації ресурсів у тих сегментах економічної структури, які визначають майбутнє світової економіки і створюють можливість не для наздоганяючого, а випереджального розвитку. Це висуває необхідність розглянути більш детально такі види економічної політики держави як науково-технічна, інноваційна, освітня та інформаційна, під впливом глобалізаційних викликів. Розуміння сутності змін, що відбуваються у світовій економіці та світовому суспільстві під впливом глобалізації, дасть можливість свідомо визначати потреби, пріоритетні напрями та можливості трансформації національної економіки України. Тому метою дослідження було проаналізувати тенденції розвитку національної економіки в умовах

глобалізації та визначити відповідні проблеми та цілі економічної політики нашої держави щодо досягнення позитивних результатів у цьому процесі.

Виклад основного матеріалу. Україні необхідно знайти своє місце в глобальній економіці, використовуючи для цього сильні сторони свого економічного, виробничого, науково-технічного та інтелектуального капіталу. Багато зусиль необхідно для того, щоб забезпечити перехід у міжнародному розподілі праці від сировинної до науково-технічної спеціалізації. Зростання конкурентоспроможності продукції на внутрішньому та зовнішньому ринках – неодмінна умова зміцнення економічного становища України у світі.

Поняття «глобалізація» дедалі активніше входить у науковий обіг та пов'язується з переходом до постіндустріальної стадії цивілізаційного розвитку. Закладення підвалин глобалізації відбувається передусім у фінансовій сфері. Фінансова глобалізація характеризується еволюційним нарощенням та посиленням міжкраїнної взаємозалежності й міждержавного взаємовпливу в сфері фінансових відносин, результатом чого є формування глобальних ринків. Водночас у фінансовому просторі діють надпотужні глобальні фінансові гравці – транснаціональні корпорації, консорціумні банківські об'єднання, хеджфонди, міжнародні фондові біржі та брокерські компанії, потужні страхові компанії, офшорні фінансові центри, регіональні валютні союзи, наднаціональні інформаційнокомунікаційні й інтернет-системи та інші сучасні конгломерати ринкової інфраструктури.

Характерною рисою фінансової глобалізації є фінансове домінування невеликої групи країн-донорів, фактична монополія останніх на фінансові ресурси та контроль фінансових потоків у світовому просторі. Результатом такої політики є «хронічне фінансове недоживлення периферійних країн». Для відображення цієї ситуації сьогодні часто вживається термін «асиметрія». Наслідком хронічної фінансової асиметрії є зростання зовнішньої заборгованості периферійних країн і, в кінцевому підсумку, підриє їхнього фінансового суверенітету. Отже, діюча модель співпраці розвинутих економік із економіками перехідного типу обумовлює фінансову залежність останніх. Можливість маніпулювання базовими принципами економічної політики, зокрема фінансовими процесами й потоками в глобальному вимірі, зумовлює втрату суверенних прав багатьма

країнами. Невід'ємним атрибутом так званого глобального управління з боку міжнародних фінансових організацій стало їх активне втручання у фінансовоекономічну й соціальнополітичну політику незалежних держав [2].

Глобалізація, котра зумовила стрімкий розвиток і нагромадження фінансових ресурсів практично в усіх сферах та сегментах світової економіки, одночасно спровокувала відрив грошових ресурсів від матеріального виробництва, їх автономізацію, а отже й надмірне позиціонування та поширення фіктивно спекулятивного капіталу. Як наслідок деформації макроструктур економіки, Україна включається у процеси міжнародного виробництва на основі асиметричної моделі, коли гіперзалежність від зовнішніх ринків збуту доволі обмеженої групи напівфабрикатів не супроводжується включенням у міжнародні мережі виробництва по лінії імпорту – що стримує нарощування і диверсифікацію структури експортного потенціалу. Це свідчить про формування такої структури міжнародного обміну, яка зумовлює периферійний статус національної економіки [3, с. 130].

1960-х – 1970-х роках на стику політологічної теорії міжнародних відносин і соціологічної системної теорії активно розроблялася концепція світової системи і світового суспільства. Спочатку новий дискурс щодо міжнародних змін будувався навколо понять «світове», «міжнародне», «інтернаціоналізація». Термін «глобальне» включається в нього лише в середині 1960-х років, коли В. Мур увів у обіг термін «глобальна соціологія», а М. Маклюен – термін «глобальне село». В 1970-ті рр. посилювалась тенденція до поглиблення міжнародного співробітництва у сфері науки та технологій, використання можливостей науково-технологічної спеціалізації та кооперації, посилення інтернаціоналізації науково-технологічної сфери, яка є безпосереднім наслідком поширенням НТР на всі країни та галузі. З кінця 1980-х років більшість досліджень теорії змін було зосереджено на новому генеральному напрямку – розробці теорій глобалізації [4].

З початком нового століття і тисячоліття світова економіка вступила в період кардинальних трансформацій, зумовлених як новою хвилею технологічних інновацій, так і розвитком людини, піднесенням і диверсифікацією її потреб і творчих можливостей. Ці трансформаційні процеси мають системний характер і ведуть до утворення якісно нових

структурних характеристик глобальної економіки, які в сукупності означають становлення нового технологічного та соціально-економічного укладів життєдіяльності людства. У рамках цього процесу відбуватимуться кардинальні соціальні зрушення, зумовлені змінами в способах сприйняття світу, системах життєвих смислів і цінностей, ідентичностей та формах комунікацій і людської взаємодії, загалом – в культурі суспільств в її найширшому розумінні. Ці зміни справлятимуть кардинальний вплив на всі структури світової економіки, істотно змінять способи організації бізнесу та пріоритети і методи макроекономічного регулювання і забезпечення економічного зростання й розвитку.

Технологічний компонент зазначених глобальних змін нині характеризується як Четверта промислова революція, яка має кардинально змінити обличчя світової економіки, напевно призведе до висунення на авансцену нових економічних лідерів і нових провідних сфер економічної діяльності. Водночас, вона становитиме кардинальний, по суті екзистенційний, виклик не лише для низки галузей економіки, але й для окремих країн світу. Адже країни – генератори технологічних інновацій будуть набувати домінуючих позицій у виробництві та експорті новітніх виробів і послуг, тоді як багато морально застарілих виробництв попередніх технологічних укладів згорятимуться і закриватимуться, породжуючи масове вивільнення робочої сили. При цьому країни, які покладаються на пасивні схеми економічного розвитку, без вкладання зусиль у власний технологічний розвиток, можуть опинитися у пастці і втратити позиції у світовій економіці [3, с. 130]

При становленні технологій п'ятого і формуванні ядра нового шостого технологічного укладу, першочергове значення мають масштаби використання високих технологій. Тобто, основою сучасного технологічного розвитку є збільшення частки реалізації високих технологій на світових ринках та стрімке зростання обсягів наукоємного сектору виробництва національної економіки.

Одним з проявів НТР на сьогодні є міжнародний науково-технологічний обмін, що являє собою взаємопов'язану багатоканальну систему, яка ґрунтується на сучасному міжнародному поділі й кооперації праці. Вона відображає як внутрішні, так і зовнішні аспекти науково-технологічної революції, її субстанціальну економічну природу.

Ефективне впровадження результатів науково-технологічної діяльності значною мірою стає можливим за умови тісної взаємодії національних потенціалів, ресурсів різних країн, спільного розв'язання завдань економічного розвитку на глобальному рівні. Це втілюється у процесах науково-технологічної інтернаціоналізації, яка на сучасному етапі характеризується тенденціями, серед яких основною є функціонування світового ринку технологій, якому властиві найбільша інтенсивність розвитку і високий ступінь монополізації. Використання досягнень «інформаційної економіки» відкриває нові можливості у сфері проведення спільних досліджень на всіх рівнях.

У сучасних умовах у світі зберігається технологічний розрив між розвинутими країнами, в яких панують четвертий і п'ятий технологічні уклади, та менш розвинутими державами, в яких більш поширені третій і четвертий технологічні уклади. Внаслідок цього, промислово розвинуті країни переважно здійснюють науково-технологічну взаємодію з рівними за технологічним розвитком державами, використовуючи при цьому дешеву інтелектуальну працю менш розвинутих країн для покращення конкурентоспроможності власного високотехнологічного потенціалу.

Для рівноправного залучення тієї чи іншої держави до глобальної науково-технологічної сфери важливого значення набувають рівень розвитку національної інноваційної системи, політика уряду в цьому напрямі, участь країни в глобальних та регіональних економічних угрупованнях.

Науково-технічний прогрес не лише «поглиблюється» – веде до подальшого збільшення інтелектуальної місткості продукції традиційно «підпорядкованих» йому галузей, а й «поширюється» – охоплює ті сфери економіки, які раніше були малочутливими до нього [5].

Вітчизняні вчені констатують, що в умовах глобалізації, враховуючи загальносвітові тенденції до «торговельно- економічного блокування», Україна також має вступити до регіонального інтеграційного об'єднання, оскільки залишається однією із небагатьох великих країн на Європейському економічному просторі, які не увійшли до інтеграційних об'єднань [6].

За умов глобалізації світогосподарських зв'язків значної важливості на світовому ринку високотехнологічних товарів і послуг набуває міжнародне партнерство, залучення

зарубіжних інвесторів до розвитку вітчизняної інноваційної сфери та використання можливостей міжнародної співпраці, в тому числі і в науковій сфері. Тому надзвичайно актуальним є визначення ролі та можливостей участі України в інноваційних програмах, зокрема тих, що реалізуються Європейським Союзом, у зв'язку з обранням вектором розвитку вітчизняної економіки. ЕС у формуванні стратегії міжнародної інноваційної співпраці спирається на диференційований підхід щодо фінансування проектів стосовно «третьої» країн. Так, у 2015 р. Україна стала асоційованим членом Рамкової програми Європейського Союзу з досліджень та інновацій «Горизонт 2020». Участь у цій програмі дало однакові права вітчизняним та європейським партнерам, зокрема – впливати на формування положень програми. Крім цього, Україну визнано єдиним стратегічним партнером ЄС серед країн Східної Європи та однією з одинадцяти провідних країн світу зі значним науковим потенціалом, а також надано статус ключового стратегічного партнера ЄС у програмі «Горизонт 2020» [7, с. 27].

Україна володіє великими науково-технічними можливостями, щоб активно підключитися до світової трансформації, однак, вона не зуміла досягти високих темпів зростання. Зрозуміло, що Україна стане процвітаючою державою тільки тоді, коли вона зможе комплексно і ефективно освоїти в своїх інтересах території та ресурси, якими володіє. Але зробити це надзвичайно важко у ролі аутсайдера світогосподарських зв'язків, і тому надзвичайно актуальним стає питання тісної економічної і технологічної співпраці з розвинутими країнами, її входження до міжнародних науково-технічних потоків, що вимагає від України модернізацію вітчизняного виробництва, забезпечення конкурентоспроможності основних галузей промисловості. Значною мірою це обумовлено необхідністю формування ефективного механізму реалізації інноваційного потенціалу. Зниження обсягів державного фінансування науково-дослідних робіт в роки розбудови незалежної держави призвело до ослаблення традиційних підприємств інноваційного сектору економіки – науково-дослідних та проектно-технологічних інститутів, конструкторських

бюро та лабораторій вищих навчальних закладів.

Новостворені альтернативні інноваційні структури (невеликі науково-технічні, науково-виробничі, проектні фірми, інженерні центри тощо) в умовах скорочення платоспроможного попиту на інноваційну продукцію і низької інвестиційної активності мають фінансові та організаційні труднощі, що гальмують їх діяльність. Венчурне підприємство, яке в повоєнний період в США та країнах Західної Європи було одним з головних факторів бурхливого розвитку галузей високих технологій, в Україні знаходиться на стадії становлення. Для виходу з кризи необхідно змінити технологічну парадигму і надати економічному розвитку інноваційного характеру [8, с. 67].

Нова модель економічного зростання, що ґрунтується на інноваційному типі розвитку, передбачає зміну самого поняття науково-технічного прогресу і науково-технічного розвитку. З'являються нові пріоритети: добробут, інтелектуалізація виробничої діяльності, використання високих і інформаційних технологій, екологічність. Ця модель потребує нової фінансово-кредитної політики, ефективного стимулювання інновацій, розвитку наукомістких та скорочення природоексплуатуючих галузей – на макрорівні; зміни типу підприємницької діяльності, активного залучення до виробництва дрібного та середнього приватного бізнесу – на мікрорівні. Характерною ознакою нової моделі економічного зростання є широкий розвиток венчурного підприємства, залучення ризикового капіталу до фінансування інноваційного бізнесу.

Висновки із цього дослідження Отже, основним завданням розвитку економіки України в цих умовах є трансформація моделі економічного зростання – перехід до інноваційного типу розвитку з метою завершення структурної перебудови економіки і прискорення темпів економічного зростання, досягнення високої конкурентоспроможності на світовому ринку шляхом забезпечення відновлення продукції і технологій, збільшення експорту високотехнологічної продукції в його загальній структурі, поступового забезпечення імпортозаміщення, розумного використання всіх необхідних ресурсів.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Вплив глобальних світових тенденцій на розвиток економіки України / О. М. Кірієнко, Н. І. Кобзар, А. М. Андрейчикова // Вісник Придніпровської державної академії будівництва та архітектури. Д. : ПДАБА, 2013. № 6. С. 39-43.
2. Глобалізація національних фінансових систем: базові імперативи та антикризові механізми. Фінанси України. 2013. № 9. С. 60-67.
3. Структурні трансформації у світовій економіці: виклики для України / Аналітична доповідь / В. Сіденко (керівник проекту) та ін. – Київ: Заповіт, 2017. 182 с.
4. Кравчук М. Концептуальна еволюція теорій глобалізації. Політичний менеджмент. 2003. № 2. С. 122-136.
5. Інноваційна діяльність в Україні: проблеми та перспективи / Р. В. Яковенко, А. М. Чернега // Наукові праці Кіровоградського національного технічного університету. Економічні науки. 2012. Вип. 22(2). С. 434-439.
6. Україна в інтеграційних процесах на пострадянському просторі: моделювання альтернатив: аналіт. доп. / І. В. Клименко, Ю. М. Харазішвілі, О. М. Шаров, І. В. Ус. – К.: НІСД, 2013. С. 90.
7. Баула О. В. Перспективи інноваційного розвитку економіки України у контексті інноваційного табло ЄС / О. В. Баула, Л. В. Савош, О. М. Лютак // Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія : Міжнародні економічні відносини та світове господарство. 2017. Вип. 12(1). С. 24-28.
8. Дука А. Інноваційний вимір глобалізації. Вісник Київського національного університету імені Тараса Шевченка. Економіка. 2008. Вип. 99-100. С. 64-68.

REFERENCES:

1. Kiriienko O. M., Kobzar N. I., Andreychykova A. M. (2013) Vplyv hlobal'nykh svitovykh tendentsiy na rozvytok ekonomiky Ukrainy [The impact of global trends on the development of the Ukrainian economy]. Bulletin of Pridneprovsk State Academy of Civil Engineering and Architecture, vol. 6, pp. 39-43.
2. Lukianov V. S. (2013) Hlobalizatsiia natsionalnykh finansovykh system: bazovi imperatyvy ta antykrizovi mekhanizmy [Globalization of national financial systems: basic imperatives and anti-crisis mechanisms]. Finance of Ukraine, vol. 9, pp. 60-67.
3. Sidenko V. (2017) Strukturni transformatsii u svitovii ekonomitsi: vyklyky dlia Ukrainy [Structural transformations in the world economy: challenges for Ukraine]. Zapovit, p. 182.
4. Kravchuk M. (2003) Kontseptualna evoliutsiia teorii hlobalizatsii [Conceptual evolution of theories of globalization]. Political management, vol.2, pp. 122-136.
5. Yakovenko R. V., Cherneha A. M. (2012) Innovatsiina diialnist v Ukraini: problemy ta perspektyvy [Innovation in Ukraine: problems and prospects]. Economic sciences, vol. 22, no. 2, pp. 434-439.
6. Klymenko I. V., Kharazishvili Yu. M., Sharov O. M., Us I. V. (2013) Ukraina v intehratsiinykh protsesakh na postradianskomu prostori: modeliuvannia alternatyv [Ukraine in integration processes in the post-soviet space: modeling alternatives]. National Institute for Strategic Studies: analytical report, p. 90.
7. Baula O. V. (2017) Perspektyvy innovatsiinoho rozvytku ekonomiky Ukrainy u konteksti innovatsiinoho tablo YeS [Prospects of innovation development of Ukraine in the context of EU invoicing table]. Scientific herald of Uzhgorod National University. Series: International Economic Relations and World Economy, vol. 12, no.1, pp. 24-28.
8. Duka A. (2008) Innovatsiinyi vymir hlobalizatsii [Innovative Dimension of Globalization]. Bulletin of the Taras Shevchenko National University of Kyiv. Economy, vol. 99-100, pp. 64-68.